

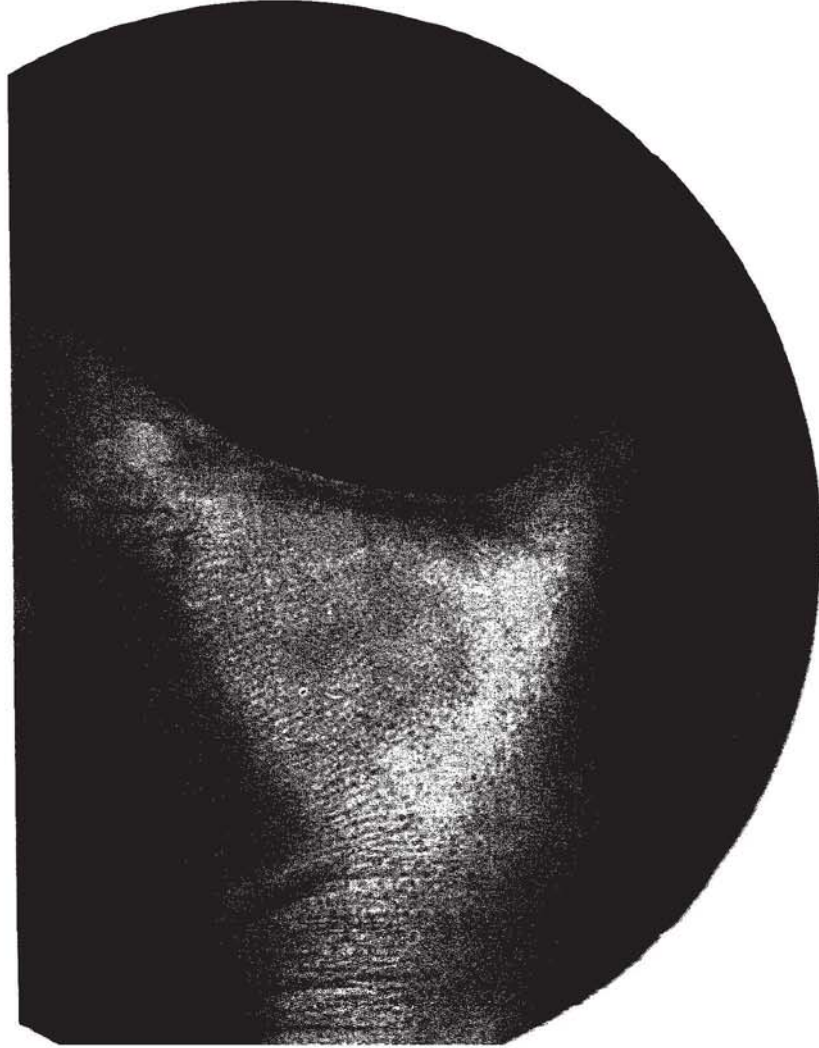
Şüphesiz birliği: kazanım mı kayıp mı?

MEHMET KURT

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

A- Avrupa Sömürgeciliğinin Tarihsel Süreci

Ortaçağın sonunda Avrupa'daki teknik devrim beraberinde çok büyük değişimler getirmiştir. Yeni bir toplumsal sınıf olarak ortaya çıkan burjuvazi, çalışmayı insanın başta gelen görevi olarak algılamıştır. Kölelerin sağladığı güce sahip olamayan burjuvazi yeni bir enerji kaynağı aramaya başlamıştır. Denizciliği geliştiren yenilikler, maden bulma teknolojisinin gelişmesi, okyanusta gemilerin boylam aralığını tespit etmek usulüyle yer bulmasını sağlayan aletlerin icadı ve bunun gibi daha birçok gelişme, ortaçağın zanaat atölyelerini öldürmüştü, onların yerini ise fabrikalar almıştır. Üretimi fazlasıyla çoğaltmakta gecikmeyecek olan ve ileri bir tekniğe dayanan makine uygarlığı, yeni kaynak arayışlarına çok geçmeden başlamıştır.¹ Denilebilir ki bu kaynak arayışları, dünyada yeni bir güç dengesi oluşturmuş ve yaklaşık üç asırdır

dünyanın kaderini belirleyen en büyük etmen olmuştur. Zira yeni ticaret yollarının keşfi ve teknik alandaki ilerlemeler, binlerce yıldır kullanılan İpek ve Baharat Yollarını etkisiz hale getirmiş, egemen güç olma yolunda ibreyi Batıya doğru çevirmiştir. Durum böyle olmasına rağmen makine uygarlığının kaynak arayışı yine Doğuda son bulmuştur.

Dünyada egemen güç olmak, karşı çıkılmaz olmak, Batılılara, ironik bir şekilde onların dünyada tek uygarlık olduğunu düşündürmüştür. Batılılara göre Doğunun bilgeliğine sahip olmak, binlerce yıldır bu bilgelikle dünyaya egemen olmuş olmak hiçbir kıymeti haiz değildir.² Topları, iplik yapan tezgâhları, tüfekleri olmadıktan sonra tarım ve zanaatla uğraşan her toplum barbardır.³ Böyle düşünen Batılılara teknik gelişmişlik ayrı bir güç katmış, itham edilen toplumların kendisini ifade etmesine mahal bırakmamıştır. Böylece Doğu, sömürgeciliğin nesnesi olarak tarihteki yerini almıştır.

Tarihin her safhasında güçlü yönetimlerin güçsüzleri sömürdüğü bir gerçektir. Bu, kimi zaman tamamen gücüne güç katmaya, gücünü korumaya matuf olurken kimi zaman da Haçlı Seferleri gibi ideolojik/dinî gerekçelerle ama özünde yine güç dengesiyle ilintili olarak gerçekleşirdi. Tarihteki sömürgecilik faaliyetleri günümüz modern sömürgeciliklerine bazı yönleriyle benzese de 18. yüzyıldan itibaren Batının geliştirdiği yeni sömürgecilik anlayışı tamamen farklılık arz eder.⁴

Modern sömürgecilik sadece silahlarla olmamıştır. Endüstri ürünlerinin pazarlanmasının yanı sıra Avrupa'nın fikir ürünleri de sömürülen ülkelere pazarlanmıştır.⁵ Avrupalıların önderliğini yaptığı modern sömürge faaliyetlerinin en büyük özelliklerinden biri, sömürgeciliğin bir "Medeniyet Tasarısı" olarak takdim edilmesidir. Fakat aslına bakıldığında "iyi

sömürü", "kötü sömürü" diye bir şeyin olmadığını, sömürünün özünde tek olduğunu ve endüstrinin niteliği gereği büyük boyutlu ihracata gereksinim duyan ülkeler için pazar sorununu anlamına geldiğini, nerede politik bir egemenlik varsa orada ürünlerin egemenliğinin, ekonomik egemenliğin de var olduğunu görürüz.⁶

Sömürgelerde sadece ekonomik problemler yaşanmamıştır. Her şeyden evvel sömürü toplumsal dinamikleri felce uğratan, toplumu yabancılaştıran bir süreçtir. Bu nedenden

Dünyada egemen güç olmak, karşı çıkılmaz olmak, Batılılara, ironik bir şekilde onların dünyada tek uygarlık olduğunu düşündürmüştür. Batılılara göre Doğunun bilgeliğine sahip olmak, binlerce yıldır bu bilgelikle dünyaya egemen olmuş olmak hiçbir kıymeti haiz değildir.

ötürü sömürülen halklar büyük bir yabancılaşma problemi ile karşı karşıya kalmıştır.⁷ Sömüren ülkenin gücü, ekonomisi, kültürü, sömürge ülkesini çepçevre kuşatır. Kişi artık kendi değerleri ile düşünemez hale gelir. Aydınlar dahi sömürge ülkelerinde sömürgeci ülkenin borazanlığını yapmaya başlar. Buna rağmen sömürge ülkelerde yerel direniş faaliyetleri hiçbir zaman eksik olmamıştır.⁸ Çoğu zaman bu direniş faaliyetleri yeni bir ulusun doğuşuna gebe olmuştur. Bolşevik Devrimi ve İkinci Dünya Savaşından sonra sömürgecilik zorunlu olarak yeni bir boyut kazanmıştır. Avrupalı artık Azteklerin mükemmel bir şekilde tasarlanan altın süs eşyasını, potaya atıp külçe haline getirememektedir.⁹ Sömürgecilik artık daha sinsî, daha derinden ve toplumsal dejenerasyonu önceleyerek, yabancılaştırıcı unsurları toplumun yapısına sokarak faaliyetlerine devam etmektedir. Sömürgeciliğin bu yeni boyutu yerel diktatörlerin eliyle yürütülmekte, buna ilaveten, sö-

mürge haline getirilen ülkelerin düşünce sistemleri bir "medeniyet projesi" olarak Batının düşünce sistemiyle aynı kılınmaya çalışılmaktadır. Bununla beraber artık ulus devlet süreci geride bırakılmış, silah üretiminin ham maddeleri olan kömür ve çelikte tekelleşme sağlamak ve dünya pazarına yön vermek amacıyla Avrupa Birliği'nin temelleri atılmıştır.

B- Avrupa Birliği Düşüncesinin Temelleri

Ekonomik ve askerî güç merkezlerinin çeşitliliğine bağlı olarak Avrupa tarihsel anlamda her zaman büyük bir bölünme içerisinde olmuştur. Bu durum bölgenin coğrafi koşulları-

18. yüzyıldan itibaren Avrupa sömürgeciliği başladı. Avrupa yöneticileri kimi zaman çeşitli stratejileri benimseyerek sömürgelerini birbirine devrediyor; kimi zaman ise çeşitli sömürgeler için savaşıyorlardı.

nın da etkili olduğu doğal bir uzantıdır.¹⁰ 15. ve 19. yüzyıllar arasında Avrupa kozmopolit bir yapı arz ediyordu. Hanedanlıklar, bölgesel güçler, belli bir ulus devlet sınırı içinde kalmaksızın yönetimlerini icra ediyorlardı. Yönetimler evlilikler yoluyla birbirine yakınlaşmıştı.¹¹ 18. yüzyıldan itibaren Avrupa sömürgeciliği başladı. Avrupa yöneticileri kimi zaman çeşitli stratejileri benimseyerek sömürgelerini birbirine devrediyor; kimi zaman ise çeşitli sömürgeler için savaşıyorlardı.¹²

Birleşik bir Avrupa ülküsü siyasal, sosyal bir hareket olmadan önce filozofların düşüncelerinde yaşayan bir teoriydi. Bu teorinin doğrudan Avrupa Birliği üzerinde etkisi olmasa da hi oluşumuna dolaylı anlamda katkıda bulunduğu bir gerçektir.¹³ 1870-1945 yılları arasında Fransa ve Almanya üç kez savaşmıştır. Bu savaşların neticesinde Avrupa büyük bir buh-

rana sürüklenmiş, ancak iktisadî ve sosyal bir birlikteliğin bu türden savaşları önleyeceği düşünülmeye başlanmıştır. Bir anlamda Avrupa halkları zorunlu olarak birbirlerine yakınlaşmak zorunda kalmıştır.¹⁴ Birleşik Avrupa düşüncesi Avrupa ülkelerinden hiçbirinin diğerine mutlak manada galebe çalamamasının bir sonucu olarak da düşünülebilir.¹⁵ Avrupa'da ulusal uzlaşmazlıkları aşabilecek bir örgütlenmenin kuruluşu, İkinci Dünya Savaşı sırasında totaliter yönetimlere karşı savaşan direniş hareketlerinden kaynaklanmıştır.

İkinci dünya savaşından sonra Birleşik Avrupa tasarıları somutlaşmaya başlamıştır. Bu onun nihaî olarak ortaya çıkışının son aşamasıdır.¹⁶ Avrupa Birliği'nin temelleri 1951 yılında atılmıştır.¹⁷ Avrupa'da bütünleşme sürecine ivme kazandıran, biri federasyon yanlısı diğeri işlevselci iki akımın başlıca savunucuları İtalyan federalist Altiero Spinelli ile 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasına yol açan Schuman Planı'nın ilham kaynağı Jean Monnet'tir.¹⁸ İlk bir kömür ve çelik birliği olarak 6 üyeyle kurulan Birliğin ekonomik başarıları onun hızla büyümesine neden olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Doğu Avrupa ülkelerinin de birliğe başvurmasıyla¹⁹ Avrupa Birliği sadece ekonomik bir birlik olmaktan çıkmış, siyasal, sosyal hatta kimine göre dinî bir birlik olmaya doğru yol almıştır.²⁰

C- Avrupa Birliği ve Türkiye

Sovyetler Birliği'nin ideolojik ve bölgesel genişlemeciliği karşısında ulusun bağımsızlığının korunması ve güvenliğinin sağlanması²¹ Türkiye'nin dış politikasının belirlenmesinde uzun zaman temel etmenlerden biri olagelmıştır. Cumhuriyetin kurulmasından bu yana, hatta daha öncesinden beri, batılılaşma ile modernleşmenin eş tutulması²² gibi nedenler özellikle, Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşından

sonra Avrupa kıtasında veya onu merkez alarak kurulan siyasî ve güvenlik kaynaklı oluşumların tümüne katılmaya yönelmiştir. Bu suretle Türkiye, Avrupa Konseyi, OECD ve NATO'ya girmiştir. Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu ve yukarıda bir kısmını andığımız nedenler Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik başvurusuna neden olmuştur. Dolayısıyla, Avrupa ile bütünleşme, başlangıçtan itibaren ülkemiz için ekonomik olmaktan ziyade politik amaçlı olmuştur. Politik amaçlı AB macerası geçen süre zarfında Türkiye'de esas politiklardan biri haline gelmiş, neredeyse iktidara gelen her hükümetin birinci önceliği olmuştur.

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin neredeyse 45 yıllık bir geçmişi vardır. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da Topluluğa tam üye olmak için başvurmuştur.²³ Türkiye'nin tam üyelik başvurusuna verilen cevapta Türkiye'nin birliğe katılmak için yeterli donanımına sahip olmadığı belirtilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmişti. Söz konusu anlaşma, 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

Türkiye-Avrupa Birliği ülkeleri arasında Gümrük Birliği'nin temellerini atan Ankara Anlaşması'nın önsözünde Türk halkının yaşam standardının yükseltilmesi amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunun sağlayacağı desteğin ilerdeki bir tarihte Türkiye'nin Topluluğa katılmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. 28. maddede ise, "*Anlaşmanın işleyişi, topluluğu kuran antlaşmadan doğan yükümlülüklerini üstlenene kadar Türkiye tarafının üstlenebileceğini gösterdiğinde, âkit taraflar, Türkiye'nin topluluğa katılması olanağını inceleyecekler*" denmektedir. Birçok kişi bu maddeyi Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne gireceğinin delili olarak kabul etmektedir.²⁴ Buna rağmen

bu madde yorumu açık olduğu için, Türkiye'nin tüm koşulları yerine getirse dahi yine üyeliğinin garantilenmediği, şeklinde de yorumlanabilir.

Anlaşma, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihaî dönem olmak üzere üç devre öngörmüştür. Geçiş döneminin sonunda ise gümrük birliğinin tamamlanması planlanmıştır. Anlaşmada öngörülen hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokolde geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir.

Ancak anlaşma, gereği gibi yerine getirilmeyen vaatler arasında, esas önemini yitirip gitmiştir. Bunun sorumluluğu taraf ülkeler arasında paylaşılmalıdır. Türkiye, 1970'li yıllarda içinde bulunduğu ekonomik krizler ve bazı

Yaygın olan kanaat, AET ile ilişkinin bir çeşit sömürü düzeni kurmakta olduğu, Türkiye pazarını Topluluk ürünlerine açmanın sanayileşmeye ve kalkınmaya engel olacağı, dolayısıyla koruma duvarlarının muhafaza edilmesi gerektiği yolundaydı.

siyasî tercihlerle Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmıştır. O tarihlerde yaygın olan kanaat, AET ile ilişkinin bir çeşit sömürü düzeni kurmakta olduğu, Türkiye pazarını Topluluk ürünlerine açmanın sanayileşmeye ve kalkınmaya engel olacağı, dolayısıyla koruma duvarlarının muhafaza edilmesi gerektiği yolundaydı. Türkiye kendi yükümlülüklerini yerine getirmemeye ve Toplulukla ilişkilerde sıkı bakmaya başlayınca, Topluluk da kendi yükümlülüklerini aksatmaya ve ortaklık ilişkisinin geliştirilmesi istikametinde çaba harcamaktan kaçınmaya başlamıştır. Başlangıçta sadece ekonomik olan sorunlar, 12 Eylül dö-

neminde ve Yunanistan'ın 1980'de Topluluğa tam üye olmasıyla siyasî boyutlar da kazanmaya başlamıştır. Topluluk-Türkiye ilişkileri dondurulmuş ve malî işbirliğine son verilmiştir. Katma Protokolün ise sadece ticarî hükümleri işlemeye devam etmiş, diğer bütün hükümleri atıl kalmıştır.

D- Gümrük Birliği: Kazanım mı Kayıp mı?

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikamesi politikalarını hızla terk ederek dışa açılma sürecini başlatması Avrupa Birliği ile olan ilişkileri yeniden canlandırmıştır. Türkiye bir taraftan 14 Nisan 1987'de AB'ye tam üyelik müracaatında bulunmuş, di-

lanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır. İki yıl süren müzakereler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁵

Fakat çoğu zaman AB, Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'ye karşı üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmemiştir. AB, Gümrük Birliği kararının kabul edildiği Ortaklık Konseyi toplantısında üstlendiği ve Türkiye'ye 4-5 yıllık bir dönem içinde 2,5 milyar EURO'ya varan malî yardım yapma yükümlülüğünü yerine getirmemiş, aynı şekilde kurumsal alanda entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla öngörülen bazı tedbirleri almamıştır. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmemiş olmasının başlıca iki nedeni vardır. Bu nedenlerden biri Yunanistan'ın, diğeri Avrupa Parlamentosunun muhalefetidir. Türkiye tabiatıyla bu taahhütlerin yerine getirilmesi üzerinde ısrar etmeye devam etmektedir. Zira bunlar Gümrük Birliği anlaşması paketinin bir parçasını teşkil etmekte olup yerine getirilmemeleri ilişkilerin dengesini bozma sonucunu doğurmaktadır.²⁶

Biz burada Gümrük Birliği'nin kazanım ve kayıplarını maddeler halinde incelemeye çalışacağız.

I-Kazanımlar

1. 1995-2001 döneminde AB'ye yapılan ihracat Euro cinsinden yüzde 120 artmıştır.
2. Türkiye'nin görünmeyen döviz gelirlerin (turizm, nakliye, vs.) ve işçi dövizlerinin kaynağı da AB ülkeleridir. Görünmeyenlerde AB payı % 70, işçi dövizlerinde % 80 alınmakta, AB ile cari denge genellikle fazla vermektedir. Böylece faiz dışı cari işlemler dengesinde AB'nin payı çok net olarak görülmektedir.²⁷
3. Önümüzdeki 10 yıl içinde GSMH'nin artış hızı AB etkenli % 3,5 olarak düşünülmektedir.²⁸

AB, Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'ye karşı üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmemiştir. AB, Gümrük Birliği kararının kabul edildiği Ortaklık Konseyi toplantısında üstlendiği ve Türkiye'ye 4-5 yıllık bir dönem içinde 2,5 milyar EURO'ya varan malî yardım yapma yükümlülüğünü yerine getirmemiş, aynı şekilde kurumsal alanda entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla öngörülen bazı tedbirleri almamıştır.

ğer taraftan ertelenmiş bulunan gümrük vergileri uyum ve indirim takvimini 1988 yılından itibaren hızlandırılmış bir şekilde yeniden yürürlüğe koymuştur.

AB Komisyonu Türkiye'nin tam üyelik müracaatına 1989 yılında verdiği yanıtta, Türkiye'nin AB'ye üyelik konusundaki ehliyetini kabul etmekle birlikte, topluluğun kendi içindeki derinleşme sürecinin tamamlanmasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesine ve bu arada Türkiye ile gümrük birliği sürecinin tamamlanmasına karar vermiştir. Bu öneri Türkiye tarafından da olumlu değerlendirilmiş ve gümrük birliğinin Katma Protokolde öngörüldüğü şekilde 1995 yılında tamam-

4. 1995-2004 yılları arasında ihracat artışları (milyar \$ olarak);

- Tekstil ve hazır giyim 8,2'den, (Bavul Ticareti dâhil) 21'e (2,6 kat artış),
- Taşıt araçları (otomobil, otobüs vs.) ve yedek parçaları 0,8'den 10,8'e (13,5 kat),
- Demir ve demir dışı metaller 3'ten 9,2'ye (3,1 kat)
- Elektronik cihazlar 0,9'dan 6,1 milyar \$'a (6,8 kat) çıkmıştır.

5. Türkiye tekstil ürünlerinde gümrük vergisi oranları kalktığı için Avrupa'da 4. sıradan Çin ürünlerinden sonra 2. sıraya yükselmiştir. 2004'de Türkiye'nin toplam tekstil ve hazır giyim ihracatı 17,7 milyar \$ olup, bu ihracatın %73'ü AB ülkelerine gerçekleşmiştir.

6. Türkiye'nin ilgili yıllar arasında sanayi ürünlerindeki ihracatı şöyledir.²⁹

SANAYİ ÜRÜNÜ	1996 Yılı İhracat (Adet)	1996 Yılı İhracat (Dolar)	2004 Yılı İhracat (Adet)	2004 Yılı İhracat (Dolar)
Televizyon	1.2 Milyon	217 Milyon	18.5 Milyon	2.6 Milyar
Buzdolabı	645 Bin	103 Milyon	2.9 Milyon	520 Milyon
Çamaşır Makinesi	49 Bin	11 Milyon	2.2 Milyon	390 Milyon
Otomobil	26 Bin	200 Milyon	320 Bin	3.9 Milyar
Otobüs-Minibüs	3.2 Bin	258 Milyon	6.4 Bin	556 Milyon

II- Kayıplar

1- Türkiye Gümrük Birliği'ne girmekle, organlarında yer almadığı bir dış örgütün tüm kararlarına uymayı önceden kabul etmiştir. Türkiye'nin karşı oy verme, kabul etmeme ya da erteleme gibi hakları bulunmamaktadır.

2- Türkiye, Gümrük Birliği Protokolü'yle, dış ilişkilerini belirleme yetkisini Avrupa Birliği'ne devretmiştir. Türkiye, Avrupa Birliği'nin üye olmayan üçüncü ülkelerle (tüm dünya ülkeleri) yaptığı ve yapacağı bütün anlaşmaları önceden kabul etmiştir (Ankara Anlaşması'nın 16. ve 55. maddeleri).

3- Türkiye, Gümrük Birliği'ne girmekle, herhangi bir dünya ülkesiyle Avrupa Birliği'nin bilgi ve onayı dışında ticarî anlaşma yapmayı kabul etmekte, yapması durumunda Birliğe anlaşmayı engelleme yetkisi vermektedir (56. madde).

Türkiye, Gümrük Birliği Protokolü'yle, dış ilişkilerini belirleme yetkisini Avrupa Birliği'ne devretmiştir. Türkiye, Avrupa Birliği'nin üye olmayan üçüncü ülkelerle (tüm dünya ülkeleri) yaptığı ve yapacağı bütün anlaşmaları önceden kabul etmiştir.

4- Türkiye, Gümrük Birliği'ne girmekle, Avrupa Birliği'nin GB ile ilgili olarak alacağı bütün kararlara paralel kanunlar çıkarmayı önceden kabul etmektedir (8.madde).

5- Türkiye, Gümrük Birliği'ne girmekle, içinde hiçbir Türk hâkimin olmadığı Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın bütün hukukî kararlarına tam olarak uymayı önceden kabul etmiştir (64.madde).

6- Türkiye, Gümrük Birliği'ne girmekle, ulusal pazarını rekabet etmesinin mümkün olmadığı Avrupa mallarına açıyor, gümrük vergilerini sıfırlıyor, tüm fonları kaldırıyor.³⁰

E- Sonuç

Bu çalışmamızda Avrupa sömürgeciliğinin tarihsel serüvenine değindikten sonra bu serüven içerisinde Avrupa Birliği'nin oluşumunu zorunlu kılan nedenleri kısaca açıklamaya, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin ortaklık serüvenine kısa atıflardan sonra bu serüven içinde önemli bir dönüm noktası olan Gümrük Birliği'nin kazanım ve kayıplarını maddeler halinde yazmaya çalıştık. Bize göre bu süreç içerisinde en önemli problem Avrupa gibi neredeyse 300 yıldır yüzümüzü döndüğümüz büyük bir tasarımın günlük politikalara kurban ediliyor oluşudur. Bir diğer problem ise Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği konusunda yapılan çalışma-

ların büyük bir kısmının ideolojik ön kabullerden arınmadan yapıyor olmasıdır.

Bize göre Gümrük Birliği macerası AB yolunda çok erken atılmış bir adımdır. AB'ye girmeden Gümrük Birliği'ne giren tek ülke Türkiye'dir. Avrupa Birliği projesi, özellikle Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girişiyle beraber ülkemizde kısa vadeli politikalara kurban edilmiştir. Gümrük Birliği anlaşmasının imzalandığı dönemde seçimlerin yaklaşması, iktidardaki partinin bunu yaklaşan seçimler için bir yatırım aracı olarak kullandığı ve anlaşmaya derinlikli araştırmalar yapmadan imza attığı yönünde yorumların yapılmasına neden olmuştur. Gümrük Birliği'ne girişin enine boyuna tartışılmamış olması bir yana Gümrük Birliği Avrupa Birliği'ne giriş olarak tanıtılmıştır.³¹ Kimisine göre de Gümrük Birliği anlaşması anlayış ve kaynağını 19. yüzyıl sömürgeciliğinden almıştır.³²

Gümrük Birliği macerası AB yolunda çok erken atılmış bir adımdır. AB'ye girmeden Gümrük Birliği'ne giren tek ülke Türkiye'dir. Avrupa Birliği projesi, özellikle Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girişiyle beraber ülkemizde kısa vadeli politikalara kurban edilmiştir.

Ekonomik çevrelerin yaptığı bazı yorumlara göre, Gümrük Birliği'ne üye olmak ve AB'ye aday ülke konumunda bulunmak dahi ekonomimize büyük girdiler sağlamaktadır. Üyeliğin geri çekilmesi veya başka bir problem çıkması durumunda ekonomimizi alt üst edecek para çıkışları yaşanabilecek, yatırımlar geri çekilebilecektir. Bu iddianın doğruluk payı en küçük küresel dalgalanmanın döviz çıkışlarını beraberinde getirdiği günümüzde, yadsınamaz. Fakat bu durumu küresel ekonominin doğal bir uzantısı olarak da okumak pekâlâ mümkün. Dolayısıyla ekonominin dengesini bozabilecek capta büyük kuruluşların

Türkiye pazarına girişinde AB üyelik süreci etkili olsa da bu tek etken değildir. Karşılaşılan ilk problemde yabancı şirketlerin kapılarına kilit vuracağı iddia edilemez. Öyle olduğu kabul edilse dahi AB'ye üyelik sürecimizin bu hassas denge üzerine kurulu olması Türk ekonomisi için uzun vadede kârdan öte zarar getirecektir. Yani AB'ye üyelik süreci tarihsel serüven içerisinde çokça vurgulandığı gibi hem yerel ekonominin güçlenmesine olanak vermemekte hem de Türk ekonomisi uluslar arası ekonominin hassas giriş çıkış dengeleri üzerine kurulu olduğu için uzun vadede problemler yaşayabilmektedir.

Bununla beraber her ne kadar ülkemizin ihracattaki yükselişi Gümrük Birliği'ne paralel olarak yükselmiş olsa da gümrük vergilerinin kaldırılmış olması nedeniyle ithalatta beklendiğinden daha çok girdi olmuş, bu durum küçük ve orta ölçekteki birçok üreticinin iflasına neden olmuştur. Kanaatimizce bu durumda, AB'ye üye olmadığı için müdahil olma yetkisi olmayan, fakat alınan kararları uygulamak zorunda olan Türkiye'nin de (anlaşmaya detaylı bir incelemeye gitmeden imza atmak suretiyle) etkisi vardır.³³ Herhangi bir anlaşmazlık durumunda da gidilecek mahkemeler AB'nin yetkili mahkemeleridir. AB üyesi olmadığı için itiraz hakkı bulunmayan Türkiye'nin, bu mahkemelerin verdiği kararları yürürlüğe sokma zorunluluğu vardır.³⁴ AB üyesi ülkelerin aleyhine olup Türkiye'nin lehine olabilecek durumlar "*Anlaşma'nın hükümleri, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun yetki alanına giren maddelere uygulanmaz*" maddesi ile önlenmekte, bu durumda Türkiye'nin lehine olabilecek uygulamaların bir kısmı saf dışı bırakılmaktadır.³⁵ Üstelik Avrupa Birliği'nin üyelik yolunda ileri sürdüğü tüm şartlar ve kriterler yerine getirilse dahi ilgili anlaşmanın 28. maddesine binaen Türkiye'nin üyeliği reddedilebilmektedir. Bu da kısa vadede dönüşüm/değişim problemlerinden ötürü za-

rar edeceği düşünülen Türk ekonomisinin uzun vadede de zarar etmesinin pek muhtemel olduğunu bizlere düşündürmektedir. Yine Türkiye'nin AB üyesi ülkelerden herhangi birine³⁶ sağladığı en uygun fiyat, ilgili anlaşma gereğince tüm üye ülkelere teşmil edilmek zorundadır.³⁷ Hatta durum bununla da bitmemekte "Genel Anlaşma, Topluluğu kuran Anlaşma'nın 227. maddesinin 2. fıkrasının 1. bendinde gözetilenleri karşılayan alanlar bakımından Fransız denizaşırı illerine de uygulanır" denilerek ilgili imtiyazlar Fransız sömürgelerine bile sağlanmaktadır.³⁸

Bunun sonucunda Gümrük Birliğine girişin ülkemize maliyeti 80 milyar dolar kayıp olmuştur. Bu da her vatandaşın cebinden yaklaşık 1200 \$ çıkması demektir. Var olan durum bize bu iddialarda gerçeklik payı olduğunu düşündürmektedir.³⁹

Biz bu yazımızda, ilgili anlaşmanın, ülkemiz için kazanım ve kayıplarını elden geldiğince tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmeye çalıştık. Yer yer kapitülasyonları anımsatan yer yer de ülkemiz ekonomisi için büyük bir kazanç kapısı olduğunu düşündüren Gümrük Birliği anlaşması ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından ayrıntısıyla incelenmeli, tarafsız bir ekonomi kritikte, geçen süre zarfında anlaşmanın kazanım ve kayıpları tespit edilmeli ve politik malzemenin bir parçası olarak düşünülmeden durumun nihayeti hakkında bir karara varılmalıdır. ■

dipnotlar

- ¹ Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, çev. Halim İnal, E Yayınları, İstanbul 2000, s. 15-16.
- ² Raimondo Luraghi, *a.g.e.*, s. 17.
- ³ Barbar tanımlamasının ilk olarak Yunan şehir devletlerinin dışında kalanlar için kullanıldığını, bu kavramın zamanla anlam kaymasına uğrayarak günümüzdeki anlamını kazandığı unutulmamalıdır.
- ⁴ Raimondo Luraghi, *a.g.e.*, s. 14.
- ⁵ Raimondo Luraghi, *a.g.e.*, s. 20.
- ⁶ Jean Paul Sartre, *Hepimiz Katiliz*, Çev. Süheyla N. Kaya, Belge Yayınları, İstanbul 1995, s. 16-17.

- ⁷ Renat Zahar, *Sömürgecilik ve Yabancılaşma*, Çev. Bayram Doktor, İnsan Yay., İstanbul 1999, s. 26-27
- ⁸ Raimondo Luraghi, *a.g.e.*, s. 20-21.
- ⁹ Raimondo Luraghi, *a.g.e.*, s. 22.
- ¹⁰ İbrahim S. Canbolat, *Uluslar Üstü Bir Sistem: Avrupa Birliği*, Alfa, İstanbul 1998, s. 41.
- ¹¹ İbrahim S. Canbolat, *a.g.e.*, s. 45.
- ¹² İbrahim S. Canbolat, *a.g.e.*, s. 46.
- ¹³ İbrahim S. Canbolat, *a.g.e.*, s. 247.
- ¹⁴ İbrahim S. Canbolat, *a.g.e.*, s. 247.
- ¹⁵ İbrahim S. Canbolat, *a.g.e.*, s. 51.
- ¹⁶ İbrahim S. Canbolat, *a.g.e.*, s. 249.
- ¹⁷ Şaban H. Çalış, *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Kimlik Arayışları Politik Aktörler ve Değişim*, Nobel Yay., İstanbul 2001, s. 15.
- ¹⁸ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Doğuşum Matbaacılık, Ankara 2002, s. 3.
- ¹⁹ Doğu Avrupa ülkelerinin totaliter rejimlerden sivil topluma geçişi ve AB macerası hakkında daha geniş bilgi için bkz. Ferenc Fehér-Ágnes Heller, *Doğu Avrupa Devrimleri*, Çev. Tarık Demirkan, YKY, İstanbul 1995.
- ²⁰ Bkz. Jorge Semprun-Dominique de Villepin, *Avrupa İnsanı*, çev. Aydın Cıngı, Agora Kitaplığı, İstanbul 2006; Cavit Kalapklıoğlu, A.T. Gerçeği, Memleket Yayınları, Ordu 1992, s. 31; İbrahim S. Canbolat, *a.g.e.*, s. 255.
- ²¹ Kemal H. Karpat, *Türkiye ve Orta Asya*, Çev. Hakan Gür, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 227.
- ²² Hasan Hanefi, "İslam ve Batılılaşma", *Değişim Sürecinde İslam*, çev. İlhami Güler, TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 132; S. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği Dersleri*, Nobel, Ankara 2006, s. 1.
- ²³ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, *a.g.e.*, s. 295.
- ²⁴ <http://www.abgs.gov.tr/indextr.html>, 04 Mart 2007.
- ²⁵ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, *a.g.e.*, s. 303.
- ²⁶ <http://www.abgs.gov.tr/indextr.html>, 04 Mart 2007
- ²⁷ Asaf Savaş Akat, *Türkiye'nin AB Üyeliliği Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Büyüme*, İstanbul 2002, s. 16.
- ²⁸ Asaf Savaş Akat, *a.g.e.*, s. 32.
- ²⁹ Prof. Dr. Emin Çarıkçı, "Gümrük Birliği'nin Zararı 100 Milyar Dolar mı?", *İsveren Dergisi*, Haziran 2005, naklen: <http://www.tisk.org.tr/duyurular.asp?ayrinti=True&id=1544>, (19 Mart 2007).
- ³⁰ Metin Aydoğan, *Türkiye Üzerine Notlar 1923-2005*, Umay Yayınları, İzmir 2005, s. 216.
- ³¹ Kâmrın İnan, *İnce Uzun Yol*, Başkent Üniversitesi. Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., Ankara, (tarih-siz), s. 55.
- ³² Metin Aydoğan, *a.g.e.*, s. 235 v.d.
- ³³ Ankara Anlaşması, 10. ve 20. maddeler.
- ³⁴ Ankara Anlaşması 25. madde.
- ³⁵ Ankara Anlaşması 26. madde.
- ³⁶ Kıbrıs Rum Kesimi Gümrük Birliği anlaşmasının uygulanmadığı tek AB üyesi ülkedir.
- ³⁷ Ankara Anlaşması, I No'lu Ek protokol Madde: 9.
- ³⁸ Ankara Anlaşması 29. madde.
- ³⁹ Kâmrın İnan, *a.g.e.*, s. 56.